

NARODNE PJESME IZ LUKE NA ŠIPANU

Zapisao
Andro Murat

Privedila
Tanja Perić–Polonijo

MATICA HRVATSKA
ZAGREB 1996

STOTINU GODINA POSLIJE

Velikom prošlostoljetnom pothvatu Matice hrvatske možemo zahvaliti objavljivanje deset antologijskih svezaka knjižnice »Hrvatske narodne pjesme« (1896.–1942.) te prikupljenih više od dvije stotine rukopisnih zbirki pjesama što se danas čuvaju u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti.

Međutim, te knjige, danas teško dostupne i rijetke, obuhvatile su samo izbor iz goleme skupljene građe. Sačuvani rukopisi, od kojih ni jedan dosad nije objavljen u cijelosti, baština su koja nas obvezuje na zaštitu vrijednih rukopisa i na novi znanstvenoistraživački rad.

Taj pothvat potakli su znanstvenici Instituta za etnologiju i folkloristiku, nudeći pomoć obnovljenoj Matici hrvatskoj u pripremi za tisak rukopisne baštine.

Objavom prve knjige u nizu, pozamašne zbirke *Narodne pjesme iz Luke na Šipanu*, što ju je Andro Murat predao Matici hrvatskoj davne godine 1886., istodobno obilježavamo i početak nove serije i stoljeće od prethodnog izdanja.

Zahvaljujemo Matici hrvatskoj i Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti na uspješnoj suradnji u ostvarenju ovog projekta.

Zorica Vitez

Andro Murat

PREDGOVOR

O rukopisnoj zbirci Andre Murata
Narodne pjesme iz Luke na Šipanu (1886.)

I.

Rukopisna zbirka narodnih pjesama Andre Murata iz Luke na Šipanu dovršena je godine 1885., a poslana Matici hrvatskoj u Zagreb 1886. godine. Izvorni rukopis pod brojem MH 40. nalazi se u Odboru za narodni život i običaje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kojemu je povjerena na čuvanje cjelokupna Matičina rukopisna kolekcija narodnih pjesama, a u prijepisu se čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu pod brojem IEF rkp. 163. Andro Murat, mještanin Luke na Šipanu, bio je u vrijeme skupljanja građe za zbirku slušalac bogoslovlja u katoličkom sjemeništu u Zadru.

S otoka Šipana, najsjevernijeg otoka dubrovačkog elafitskog otočja, potječe bogata folklorna građa. Značajne i velike rukopisne zbirke, prije svega narodnih pjesama, upozoravaju na to bogatstvo koje je, nažalost, do danas zanemareno i nepoznato čak i nekim poznatim slavistima. Uz Muratovu, zbirke starijih skupljača — Balda Glavića, Krste Markovića i Vinka Palunka — potječu iz druge polovice prošloga stoljeća, dok su u ovom stoljeću usmenu tradiciju s otoka Šipana bilježili pedesetih i šezdesetih godina folkloristi ondašnjeg Instituta za narodnu umjetnost (danas Instituta za etnologiju i folkloristiku) Stjepan Stepanov i Maja Bošković-Stulli. Do danas je tiskano vrlo malo te građe. Skupljač Baldo Melkov Glavić objavio je za života dvije zbirke zapisa narodnih pjesama: *Narodne pjesme, iz usta i rukopisa*, zbirka I, Dubrovnik 1889. (II. izd. 1895.) te *Narodne pjesme, iz naroda za narod*, zbirka II, Dubrovnik (1897.). Pojedine šipanske narodne pjesme nalaze se u sljedećim tiskanim zbirkama *Hrvatske narodne pjesme* I–X, u redakciji Matice hrvatske; *Narodne epske pjesme* I i II u seriji »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, knj. 24 i 25 (1964.), te u istoj seriji *Narodne lirske pjesme*, knj. 23 (1963.); *Ljuba Ivanova*, zbirka hrvatskih starin-

skih pjesama što ih je po Dalmaciji skupio Olinko Delorko (1969.), te još dvije zbirke koje je priredio isti autor, *Hrvatske narodne balade i romance* (1951.) i *Zlatna jabuka* (1956.).

Podaci kojima do danas raspoložemo o Andri Muratu i njegovoj zbirci nalaze se, prije svega, u pismu koje je on sam poslao godine 1886. tajniku Matice hrvatske Ivanu Kostrenčiću kada je redakcija te institucije sa zahvalnošću primila njegove rukopise.¹ Tim pismom nastoji Murat što bolje i jasnije osvijetliti svoju zbirku pjesama, a urednika ili redaktora što detaljnije obavijestiti o zbirci. Koristeći se tim pismom, urednik Nikola Andrić je u časopisu *Glas Matice hrvatske* (Andrić 1909.) pisao o skupljaču Andri Muratu i njegovoj zbirci.² U istom časopisu Andrić je također objavio članke o skupljačima Palunku i Glaviću (Andrić 1908.a i 1908.b). Na kraju ovog nabiranja valja posebno istaći poveću studiju (magistarski rad) koju je godine 1978. napisala i obranila u okviru Međunarodnog centra za poslijediplomske studije u Dubrovniku Clare McGregor, mlada engleska slavistica.³

U župnom dvoru u Luci na otoku Šipanu nalazi se *status animarum* za godine 1883.–1941. knjiga koja čuva podatke o stanju obitelji (*componenti la famiglia*) za mjesto Luka na Šipanu. Napisana je talijanskim i hrvatskim jezikom, te je tako moguće nadopuniti i podatke o skupljaču Andri Muratu.⁴ Prema toj knjizi Andro Murat rođen je 29. prosinca 1862. u Dubravi na Šipanu; živio je u kući svojih roditelja, Kate i Pavla, u Luci; po zanimanju bio je svećenik, zaredivši se 1886.; bio je župnik u Luci od 1909. do 1934. godine, dakle, punih dvadeset i pet godina; umro je 10. studenoga 1952. u ulici Između tri crkve na Boninovu u Dubrovniku. Osim ovih, o Muratu postoje i drugi podaci koji govore o njegovoj osobi i upotpunjuju podatke koje čitamo u pismu upućenom Matici hrvatskoj. Za dugogodišnja župnikovanja u Luci prepisao je stranice *statusa animarum*, a posebno one stranice na kojima su bili uneseni podaci o njegovoj obitelji, dodajući opaske i anegdote o navedenim osobama. Zapisao je i

¹ Pismo objavljujemo u cijelosti na početku zbirke.

² U *Dodacima* prenosimo u cijelosti taj tekst iz *Glasa Matice hrvatske*.

³ U *Dodacima* donosimo završni dio spomenute studije.

⁴ Koristimo se ovdje podacima koje o tome donosi u uvodnom dijelu svoje radnje Clare McGregor. Za potrebe ovoga izdanja podatke je u Luci na Šipanu provjerila Simona De lić.

svoje vlastite stihove, a smatrao je, na primjer, potrebnim za sebe zabilježiti kako »pati često težinom u glavi« te da ima »vazda crne kose«!

Andrin brat Marko Murat, rođen 1864., poznati je slikar. Andro piše o Marku da je, osim što su mu, također, bile »sve kose crne vazda«, bio »klerik i učenik bogoslovlja u Zadru tri godine« i da je »učio slikarstvu u München u Bavarskoj«. Uz to dodaje da brat »pati neprestano slabosti i glavoboljom« i da »nosi očale, kako mu i brat dum Andro«. ⁵

Andro Murat je imao još četiri ili pet sestara (po zapisima u *statusu animarum* nije sasvim jasno koliko je bilo djevojaka u obitelji Murat). Barem dvije bavile su se zemljoradnjom kao i njihova majka, dok je treća, kako se čini, otišla u Ameriku, što je inače bila sudbina mnogih Šipanjana. Uz razne sitne, jedva čitljive bilješke, Murat na tim stranicama bilježi i rodoslovno stablo svoje obitelji. Potpisao ga je svojim karakterističnim načinom: »*Luka na Šipanu, petak pos. podne, tiho, oblačno, mokro, 23. oktobra 1931. po mijeni XII. da. n.*«.

U vrijeme kada je Matici poslao svoju zbirku, Murat je služio u zadarskom katoličkom sjemeništu. Iz njegova pisma od 9. ožujka 1886. vidimo da je redakcija bila jako zadovoljna pjesmama koje im je poslao na ogled, i ne samo da ga je poticala na daljnje skupljanje, nego mu je poslala i lijep honorar od 100 forinti. Ugodno iznenađen, Murat vrlo rječito izražava svoju zahvalnost: »*Zahvaljujem Slavnoj Matici koja se tolikom požrtvovnošću zauzimplje za prosvjetu i za nauk, te onako obilno nagrađuje i sabirača*«. Obećao je da će i dalje raditi na skupljanju. Čuo je da se i drugi bave skupljanjem pjesama po Šipanu, i to ga veseli, ali se jasno može nazrijeti i njegova težnja da u svojim naporima ne zaostane previše za njima!

Zbirka *Narodne pjesme iz Luke na Šipanu (1886.)* ima 108 listova, koji nisu uvezani već sašiveni u šest sveščića velikog oblika cijelog arka. Listovi su ispisani na obje strane i to u dvije kolone.

⁵ Marko je portretirao na platnu nekoliko članova svoje obitelji. Fotografija jedno g portreta majke Kate, od koje je Andro čuo većinu pjesama unesenih u zbirku, tiskana je već u malom formatu u drugom dijelu knjige Matije Murka *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*. U župnom dvoru u Luci sačuvana su još dva njegova portreta, jedan ujaka Vice Palunka te drugi brata Andre. U obiteljskoj kući Muratovih također se još uvijek nalazi nekoliko primjeraka Markovih slika uključujući i tri portreta njegove majke, ujaka te brata Andre.

Rukopis je vrlo čitak i lijep. Na omotu je urednik Nikola Andrić napisao da zbirka sadrži 117 pjesama na 218 strana i jedan književni prilog (pismo) na šest strana. Međutim, Andrić je previdio da u svakom dijelu rukopisa numeracija počinje uvijek od početka. Prvi dio ima 69 pjesama, drugi dio 32 takozvane »poskočnice«, a treći 48 »zdravica«. Dakle, zbirka zapravo ima ukupno 149 pjesama, a ne 117 kao što je Andrić tvrdio. Izvorni rukopis sadrži i pet melodija koje su zabilježene na jednom papiriću i nalijepljene na omot zbirke.

Iz ove zbirke Matica hrvatska je za svoje tiskane zbornike *Hrvatske narodne pjesme I–X* (u daljnjem tekstu HNP) odabrala sljedeće pjesme:

- Čovjek zmaj (HNP knjiga I, broj pjesme 32)
- Ženidba Maksima Crnojevića (HNP I, 68)
- Ženidba kralja budimskoga (HNP I, 73)
- Kraljević Marko izbavio svoga pobru od Sibinja Janka (HNP II, 52)
- Zlo živio, gore poginuo (HNP V, 47)
- Ljubi Hrnjičića (HNP V, 66)
- Hajdukova Jele (HNP V, 151)
- Zubinja bolest (HNP V, 189)
- Dijete Nenad (HNP V, 219)
- Povraćena čast (HNP VI, 52)
- Svjet kapetanovičin svojijem drugaricam (HNP VI, 67)
- Ran bosilje poručuje (HNP VII, 58)
- L'jepo ti je gor pod nebom (HNP VII, 212)
- O zelena zeleniko (HNP VII, 224)
- Sve jezdreno, sve zeleno (HNP VII, 370)
- Smrt Stojana Jankovića i osveta Iva Senjanina (HNP IX, 9)
- Huda sreća Iva Senjanina (HNP IX, 26)

U većini slučajeva Matica hrvatska je promijenila naslove Muratovim zapisima pjesama. Sve je pjesme u svojoj zbirci Andro Murat čuo u Luci na Šipanu i to uglavnom od svoje majke Kate Murat. U svom pismu Murat ostavlja sljedeći zapis o majci:

Ona je šipanjska seljakinja blaga i plemenita srca, nježna osjećanja, živa i svježa duha, vedre pameti, lasne i pametne riječi, bogoljubne duše; izgledna majka i domaćica. Rodila se je na Šipanjskoj Luci od skromnih, ali poštenih roditelja Marka Palunka i Mare Fortunić.

Imala je dva brata i pet sestara. Njihovi roditelji uspjeli su ustrajnim radom steći ugled i položaj jedne od vodećih šipanskih kuća. Time su omogućili Katinom bratu Vicku (Vinku) stjecanje visokog obrazovanja. Postao je profesorom na dubrovačkoj gimnaziji, zatim je bio župnik u Luci na Šipanu, a naposljetku i splitski biskup. Kate nije pohađala školu, jer u to vrijeme nije bio običaj da se ženska djeca školuju, već su se obitelji žrtvovala kako bi svaki muškarac dobio što bolje obrazovanje. Dakle, kaže Murat, Kate nije naučila čitati »*pa iz knjige nije mogla ni naučiti ni pokvariti koju pjesmu; nego sve pjesme što znade čula ih je ter ih zapamtila*«. Ali, bila je bistra i brzo pamtila, pa je mogla cijelu pjesmu nakon jednog slušanja upamtiti. U tome se ne razlikuje od ostalih Šipanji, ali uz to Murat tvrdi da je ona imala »*neki osobiti dar da čuti sve ljepote pjesme narodne, da znade ončas je li riječ ili slog baš onako kako hoće pjesma šipanijska; odiše li pjesma pravim narodnim duhom, teče li i slaže li se; jesu li misli dobro izrečene*«.

U *statusu animarum* postoje još neki podaci o Kati. Rodila se 1833., a umrla 1926. godine. Njezin otac Marko Palunko bio je pomorac, a majka seljanka kao i sama Kate. Marko Palunko je sagradio kuću u Luci, gdje su se Kate i njezina braća rodili i proveli djetinjstvo i gdje je kasnije živio Andro Murat. U *statusu animarum* Murat je o majci zabilježio i ovo: »*Majka dum Andra Murata i slikara Marka Murata. Sveta i vrlo pametna blaga žena*«. Dodaje da je »*nadživjela sve svoje; i kose su joj bile sve crne do smrti kako joj i pokoj. ocu*«! Kate se udala 1862. za Pavla Murata iz Luke na Šipanu, sina Andrije Murata i Pavle Drijenčević.

Kate je imala oko pedeset godina kada je sinu kazivala pjesme za njegovu zbirku. Zнала je mnogo pjesama, ali Murat piše da je u svojoj mladosti znala znatno više. Neke je zaboravila, a od drugih je zapamtila samo odlomke. Vrijednost ovoga skupljača vidimo i iz sljedećeg citata:

Ja sam nastojao da spasim one pjesme koje je znala čitave; a za drugi sam put ostavio one krnjave, cijeneći da i njih mogu čuti od koga u cjelini... ili, ako ih ne bi čuo cijele, da bi ih docnije mogao lasno sabrati onake kakve su.

Šteta je što to kasnije nije i učinio, a da takav rad postoji, nema dokaza.

Kate Murat

Zanimljivo je da su i druge pjesme Muratove zbirke, one koje nije kazivala njegova majka, kazivale žene, a njihova ljepota upravo poriče tvrdnju nekih znanstvenika stare škole da su epske pjesme, zapisane prema kazivanju žena, manje vrijedne. Muratove kazivačice bile su *Kate Šišević*, *Mare* i *Mande Dobud* te *Nike Stjepović*, ali devedeset posto pjesama kazivala je *Kate Murat*. Samo dvije epske pjesme potječu od muškog kazivača, i to od *Pavla Murata*, Katina muža. On je kazivao i većinu zdravica. Neke zdravice kazivao je i *Niko Vukašin*. Dakle, kao što kaže Andrić u svome članku, to je na neki način obiteljska zbirka Muratova, to prije što Andro Murat nastavlja već započetu tradiciju svog ujaka Vicka Vinka Palunka.⁶

II.

Prvi dio Muratove zbirke sadrži junačke pjesme (njih 69). U svome članku o Andri Muratu Nikola Andrić čak ih naziva »junačke i veće ženske pričalice« misleći na epsko–lirske forme — balade, romance i slično. Njegov je opis donekle točan, jer pažljiva analiza pokazuje da se pjesme u ovom dijelu zbirke mogu žanrovski grupirati u dvije skupine: a) epske pjesme; b) balade i prijelazni oblici koji pokazuju epsko–baladične i epsko–lirske karakteristike. Ako se provede tematska podjela, samo se jedan dio epskih pjesama može imenovati junačkima u klasičnom smislu (ukupno 12); iako ove pjesme s otoka Šipana nisu epski junačke u strogom smislu, jer ne pokazuju u istoj mjeri kao epske pjesme dinarskoga tipa atmosferu okrutnosti i borbenosti. Od ovih dvanaest samo bi se za jednu (br. 5) moglo reći da ima povijesnu temu u užem činjeničnom smislu. Istina je da je od velike važnosti to što su pjesme uglavnom kazivale žene, na što Andrić i upozorava. Upravo po toj karakteristici one su tipične za to područje, osobito za južne dalmatinske otoke.

Pri tipološkoj podjeli narodnih pjesama s područja južne Dalmacije i dubrovačke okolice susrećemo se s određenim problemima, što je slučaj i s Muratovom zbirkom. Nju karakterizira

⁶ Vidjeti zbirku Vice Palunko.

prijelaznost forme: osnovna odlika ove zbirke jest pretapanje žanrova i gubljenje granica između pojedinih tipova pjesama. Tome je razlogom što je upravo to područje jedno od onih gdje se susreću razne tradicije narodnoga pjevanja. Manje–više ovo područje predstavlja stjecište utjecaja dinarske epske tradicije, s jedne strane, i baladične primorske, mediteranske tradicije, s druge. Iz ovog kraja potječu ne samo pjesme različitih žanrova nego se ovdje vrlo često mogu naći i prijelazne forme pjesama različite tematike koje je vrlo teško klasificirati prema žanru. Muratova zbirka ujedno služi kao dokaz i ilustracija za tu situaciju; predstavlja vrijedan prilog za adekvatnije razvrstavanje narodnih pjesama, naročito onih s takvih prijelaznih područja.

Čvrstih granica nema među različitim tipovima pjesama. U prvoj skupini epskih pjesama može se provesti uvjetno grupiranje pjesama prema tipu na sljedeći način:

junačke: br. 2, 5, 6, 7, 15, 18, 19, 23, 33;
 obiteljske: br. 9, 14, 16, 20, 24, 25, 32;
 novelističke: br. 3, 8, 12, 21, 30, 34;
 pjesme–bajke: br. 35.

Posebnu grupu čine i pjesme s temom ženidbe kao glavnom temom.

U *junačkim epskim pjesmama* opjevani su junački podvizi imaginarnih i povijesnih junaka. Međutim, ti se junaci ne nalaze isključivo u junačkim epskim pjesmama, nego su poznati u svim epskim pjesmama pa i u baladama Muratove zbirke, od kojih su neke po tematici junačke. Tu su ponajprije hajdučki i uskočki junaci: Ivo Senjanin, Miha Tomić, Vid Marušić, Ilija Cmiljanić i niz manje značajnih romantičnih likova. Također su dobro zastupljeni u Muratovoj zbirci povijesni srpski velikaši i ugarsko–hrvatski junaci. O najpoznatijem makedonskom junaku Kraljeviću Marku, kojega su zapravo »posvojili« svi južnoslavenski krajevi, ima među junačkim pjesmama u Muratovoj zbirci samo jedna pjesma (br. 18) premda se on spominje i u drugim pjesmama (br. 16, 51). Opjevani su i srpski velikaši Jakšići i Zmaj Ognjeni Vuk te ugarski Janko Sibinjanin i Banović Sekul koji su jednako omiljeni u narodnim pjesmama u Srbiji, Hrvatskoj i u drugim krajevima.

Obiteljske pjesme bliske su junačkima premda se neke od njih približavaju novelističkim pjesmama, a druge baladama. Pri raz-

vrstavanju epskih pjesama ta se skupina teško daje uklopiti u općeprihvaćenu shemu ciklusa po kojoj su epske pjesme razvrstane s obzirom na imena junaka i prikaze povijesnih događaja. Znanost je već pokazala da je podjela epskih pjesama po ciklusima vrlo često neadekvatna i nedosljedna. Neadekvatnost takve podjele vidi se čak i u slučaju junačkih epskih pjesama Muratove zbirke, koje potječu iz kraja gdje su pojedini povijesni događaji manje naglašeni i gdje se povijesna junačka tematika mora uzeti u najširem smislu. Obiteljske se pjesme razlikuju od junačkih epskih pjesama po tome što im u središtu nisu individualni junački podvizi, nego događaji iz obiteljskog kruga iako ti događaji mogu imati vrlo živu povijesno–društvenu, čak i junačku osnovu.

Tu su smješteni ustaljeni motivi kao što je svađa između dva brata prilikom diobe imanja (br. 9), pronalaženje i prepoznavanje izgubljene, odnosno zarobljene sestre (br. 16), nepažljivost brata prema sestri (br. 32), čak i motiv iz bajke o nevjernoj majci epski obrađen u obiteljskoj pjesmi *Dijete Nenad* (br. 24), koja ipak po agonalnim momentima teži junačkim epskim pjesmama.

S obzirom na to da odstupaju od izrazito junačko–povijesne tematike, obiteljske epske pjesme predstavljaju neku vrstu prijelaza od klasičnih epskih pjesama prema drugim skupinama epskih pjesama »nehistorijske« tematike. Pod tim neodređenim naslovom javljaju se, osim obiteljskih pjesama i pjesme–bajke, epske pjesme s mitskim sižeom te novelističke epske pjesme.

Sižei *novelističkih pjesama* imaju sličnosti s talijanskim renesansnim novelama i orijentalnim pričama kao što je *Tisuću i jedna noć*. Radi se o neobičnim pustolovinama i zamršenim spletkama. U Muratovoj zbirci predstavljene su teme prijevarne otmice (br. 4, 34) i prurušavanja djevojaka u muškarce (br. 8, 12, 21, 30). Na primjer, novelistička pjesma *Senjanin Ivo i Božo Rajković* (br. 4) sadrži poznati motiv o otmici djevojke pomoću lažnog trgovačkog broda, motiv na koji nailazimo u staronjemačkom spjevu *Gudrun*, a taj je vrlo čest i u južnoslavenskim proznim bajkama kao i u pjesmama–bajkama i novelističkim epskim pjesmama. U pjesmi *Margita kći kralja budimskoga* (br. 8) javlja se motiv djevojke prurušene u muškarca kako bi ostala nepoznata, a isti motiv nalazi se i u pjesmi broj 12, gdje prurušena djevojka prolazi kroz nešto opasnije avanture. Najneobičniji motiv prurušavanja nalazimo u pjesmi *Povraćena čast* (br. 30) u kojoj je djevojka prurušena u fratra.

XIII.

Djeca Vido Daničića

narode svoju majku.
(Ispod ¹⁾ i ²⁾ Murat-)

Fatio se Despotović Gjuro
U dusiku jeli gubi svoj:
O ljubio draga gubi moja!
Otkad mene moja rodi majka
I svilenijem opasala pasom,
na junacke noge postarisa,
ja ne vijeh fivaci krske glave
Isto ljubovce Daničića Vido:
Ljepa e Mare kako vile bijela!
Još mu bolji porodila Jarod:
Dva mu sina zajedno rodila;
Da ih vidiš, draga gubi moja,
Kakva jesu dva u Vido sina!
Lijepa su kako im i majka.¹⁾
Kad to čula Gjurova ljubovca,
Muda bila na što pomislila,
U nju još vragi udarili,
Njome vragi mirovat' ne doli:
Vraga moli Boga velikoga
Da noć progje, s'jela jea dogje.
Moli Boga, umokila ga je:
Noć jg progje, s'jela zora dogje,
Ona kliče na nož stakla
Pa mi stala s'jela Knjigu pise
A na ruke Daničiću Vido;
Ovaklo mu u tje Knjizi pise:
"Gospodere Daničića Vido!
U t' o čas se još oženio,
Ljubi ljipe u dvori dovo!
Ona gubi do dva moja sina!
Junaci su, nije im zabave;
Ma što Gjurov gospodere moza,
Njeza Gjurov stara i bradata?!"
Otkad se je s njome sastanuo
Jesam ja dnu hranu pozjehla -
Ljubi troja Boga velikoga!"
Kadar Vido s'jela Knjiga pade,
Knjigu leza¹⁾ Daničiću Vido,
Knjigu leza, Kolur²⁾ promjeniva.
Gledale ga Mare gubi svoja,
U to dogje Daničića Vido

Gospodere Vido govorela:
"Gospodere Daničiću Vido!
Otkle ti bi s'jela Knjiga pade?
Vrlo ti je puata zarotiva!
Dor ubio Knjige i Krajine,
Leone ruke Kralja Roja je!
Da bi' ruka pod sabljom ostala,
A Krajina, Knjiga iz Roja je,
Da bi' živjem ognjem izgorjela!"
Vido svojaj govori ljubovci:
"Ne Kun' Knjige, Mare gubi moja,
Ni Krajinu, Knjiga iz Roja je,
Ni deonicu, Kralja Roja je.
Evo meni mala Knjiga pade,
Ljubi moja, iz Carigrada
A od Mata vrlo brata troja,
Da se mladi čeni Matijica
A od danas do petnaest dana:
Ba ja dogjem, draga gubi moja,
Da ja dogjem i dovedem teba,
Ba dogjemu Matu na veselje.
U liču sam Kolur promjenio,
Ja mi mucedjicu ostavit'."
Govori mu Mare gubi svoja:
"Pogji, Vido dragi gospodere,
Ira veselje Matu bratu momu,
Ma ja, dragi, neće, gospodere,
Necu Matu na veselje polu,
Necu moju djecu ostavit'."
Ma je Mare Vido govorela:
"Ajajde, Mare, ja se resu ljipo
U tanakno od nevjeste ruho,
U Romu si nevom dovedena,
Da idemo Matu na veselje,
A djecu tu baciti na babe."
Prepadiš Vidova ljubovca,
Mare se je resiti stanula
U tanakno od nevjeste ruho.
A kakva je Vidova ljubovca!
Savila je povrh čila olave,
A kakva je - vesela jg majka!
Bi smanula sa neba okle,
Nek' bi neće sa zemlje junake!
U to dogje Daničića Vido

1) legati = legere (lat.) = čitati

2) kolur = colore (lat.) = boja

U Muratovu zbirku uvršten je samo jedan primjer pjesme tipa *pjesma–bajka* iako su inače takve pjesme često zapisivane upravo na dalmatinskom području. Ali, zato je Muratova pjesma–bajka dostojan primjer te vrste narodnih pjesama. To je pjesma *Čovjek zmaj* (broj 35), koja kao i druge varijante te pjesme ima dva dijela. Prvi, uvodni dio, koji često susrećemo i kao kratku samostalnu pjesmu, ima motiv o čudesnom začecu od ribe. U razvojnom dijelu pjesme obrađuje se tema zmije mladoženje koja se javlja u bajkama, prema Aarne–Thomsonovu međunarodnom katalogu označena kao tip broj 433B.

U Muratovoj zbirci nalazimo razmjerno velik broj pjesama s temom *ženidbe*. S obzirom na njihovu brojnost i činjenicu da ih i sam Murat zajedno grupira, čini se da ih je najlogičnije tretirati kao povezanu grupu po tematskoj srodnosti, a ne dijeliti prema žanrovima. Njihova brojnost upravo potvrđuje činjenicu da su uglavnom sve pjesme ove zbirke kazivale žene. U knjizi *Tragom srpsko–hrvatske narodne epike* Matija Murko (1951., 192) govori o ženskim kazivačima na temelju mnogobrojnih putovanja po južnoslavenskim epskim područjima u vremenu od 1930. do 1932. godine:

»Žene su pjevale često iste pjesme kao muškarci, no ipak i svoje specijalne pjesme, uglavnom o ženidbama, te balade i romance o ženskim sudbinama.«

Štoviše, on kaže:

»Takve pjesme potječu često iz viših muslimanskih krugova, s kojima su se žene družile, ili iz harema, gdje su služile.«

Od 32 pjesme s temom *ženidbe* u ovoj zbirci samo je šest pjesama tematski vezano uz muslimansku sredinu, ali i druge nose pojedine karakteristične elemente »muslimanskih« pjesama: zamršene i humoristične intrige, obiteljske spletku, opise života žena i njihovih sudbina, motive prerusavanja i prijekare. Takav utjecaj sasvim je razumljiv, jer se velik broj ljudi s kopna, iz hercegovačkih krajeva, kojima je muslimanska pjesnička tradicija bila poznata, preselio u vrijeme turske vladavine iz zaleđa na otoke. Prva seoba bila je bijeg pred Turcima, a kasnije nastaje konstantan povijesni proces jer su ljudi zbog ekonomskih razloga bili potisnuti iz zaleđa. Osim seobe ljudi su iz zaleđa dolazili u primorska i otočka mjesta i kao sezonski radnici. Do kontakata

je dolazilo osobito i na sajmovima. Sve su to bile prilike za prenošenje pjesama. U dubrovačkoj sredini doseljavanje je bilo ograničeno za vrijeme Dubrovačke Republike.

Većina pjesama o ženidbama pripada novelističkom ili obiteljskom tipu epskih pjesama. Vidjeli smo kako se u »muslimanskim« pjesmama, koje teže pripovjedačkom stilu (Albert Lord, 1960.) opisuje taj epski stil kao »song story«, pjevana pripovijetka, također omiljeni novelistički motivi prerušavanja ili prijevare. Međutim, u drugim pjesmama s temom ženidbe vidljivi su karakteristični elementi baladâ te izraziti baladični prizvuk u pjesmama s dominantno epskim karakteristikama.

Uz prijelazne pjesme s izrazitim baladičnim karakteristikama u Muratovoj zbirci nalazi se i nekoliko primjera »*pravih*« balada koje su i po stilu i po formi i tematski balade. Valja, međutim, biti veoma oprezan u upotrebi ovoga termina, koji, svakako, treba pobliže odrediti. Balade južnodalmatinskoga područja, kakve su zastupljene u Muratovoj zbirci, još uvijek su pod jakim utjecajem epskih karakteristika. Formu tih pjesama određuje epika, ali im obilježje balade ipak daju s jedne strane tragičan ugođaj, a s druge konciznost i napetost. Po tome se razlikuju od europskih balada u tradicionalnom smislu, pa i od balada bližih neepskih zona, kakve su obalno područje i otoci sjevernije od dubrovačkog područja. Dakle, u ovom se slučaju termin balada upotrebljava s određenom rezervom.

U slučaju šipanskih balada tragična je atmosfera ipak jedna od najzamjetljivijih karakteristika tih pjesama. Sadrže više stilskih osobina epike: epske formule, stalne epitete (ljute rane, crna krv, desna ruka puna prstenaka, dari plemeniti, gora zelena), epska ponavljanja itd. Likovi (Ivo Senjanin, Grgur Nakić, braća Hrnjica), kao i krajevi gdje se događaji zbivaju (Senj, Zagorje) poznati su iz epskih pjesama, dok se u baladama obično rjeđe spominju. Stih Muratovih balada je deseterački pa se ni po tome ne razlikuju od epskih pjesama. U baladama najčešće susrećemo i veliku raznolikost stihova na što nas podsjeća Olinko Delorko u uvodu u tiskanu zbirku *Hrvatske narodne balade i romance* (1951.)

»One nisu zbog stihova različite dužine (ima ih od šesnaesterca pa do šesterca, a u nekim baladama i romancama može se naći i slobodnih stihova) monotone kao što znadu biti naše epske pjesme...«

Međutim, prema nekim formalnim obilježjima Muratove balade su tipične balade. Karakterizira ih zbijenost kazivanja, nedostatak opisa i opširnosti detalja.

»Radnja se razvija kao u skokovima, bez tumačenja koja vezuju dijelove, bez postepenog razvitka, često pomoću dijaloga. To daje izlaganju naročitu dramatičnost i, istovremeno, pruža priliku za široke i neodređene mogućnosti lirskog shvaćanja i tumačenja od strane slušalaca.«

Dijalog je važan element i u Muratovim baladama, a funkcija mu je naglasiti dramske i psihološke momente. Kratki dijalozi prekidaju kazivanje, ali ne sputavaju brzo i ekonomično odvijanje radnje prema završnoj tragediji. Doduše, tragična poanta balade nije jedino bitna, jer je tragedija obično najavljena već početnim stihovima (često u obliku sna ili znamenja — pjesme br. 1, 10, 22).

Utjecaj između balada i epskih usmenih pjesama može biti dvosmjeran. U Muratovoj zbirci ima pjesama na kojima se može pratiti proces približavanja epskih pjesama baladi, a isto tako neke dulje epsko–lirske pjesme njegove zbirke pokazuju izrazite crte srodnosti s epikom. To su narativne pjesme koje stilom nisu nipošto baladične, ali se opet po nekim svojim karakteristikama donekle razlikuju od epskih pjesama junačkoga, pa čak i nejunačkoga tipa. Upravo takve pjesme predstavljale su problem Vuku Karadžiću, uredniku Matičina zbornika i drugim skupljačima pri razvrstavanju pjesama u tzv. »ženske« pjesme.

Nekoliko je ovakvih prijelaznih pjesama Murat uvrstio u prvi dio svoje zbirke vjerojatno zato što su spjevane u desetercu i što se ne pjevaju prilikom »radovanja«, premda su po formi i stilu vrlo slične nekim duljim narativnim osmeračkim »poskočnicama« iz drugog dijela zbirke.

Drugi, manji dio Muratove zbirke sadrži 32 kraće pjesme. Skupljač ih naziva »poskočnicama«. U svome članku o Andri Muratu Nikola Andrić opisuje poskočnice kao »vrstu ženskih ljubavnih pjesama«. Međutim, ovim pjesmama ne odgovara zastarjeli termin »ženske pjesme«, jer kod pjesama iz dubrovačke okolice nije od velikog značenja da li je pojedinu pjesmu kazivala žena ili muškarac. Niti termin »ljubavna pjesma« ne kazuje nešto više jer malo koja od Muratovih pjesama iz drugog dijela zbirke

ima ljubavnu tematiku. Nisu ni sve pjesme u drugom dijelu zbirke prave lirске pjesme. Nekima od njih najbolje odgovara termin epsko–lirске, termin koji pokriva kraće balade, romance, liriku s narativnim elementima i prijelazne forme.

Matija Murko, jedan od prvih istraživača koji je pokušao definirati razne vrste narodnih pjesama, karakterizira poskočnice dalmatinskog područja kao pjesme koje se mogu pjevati u grupama, vrlo često uz ples. Te »kraće epske pjesme«, kako ih Murko naziva, javljaju se pod nazivom »poskočnice« već u *Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga* A. Kačića Miošića. U uvodu drugom dijelu zbirke sam Murat najbolje opisuje prilike kada se pjevaju te teme. Na Šipanu su se pjevale prilikom takozvanog »radovanja«. Murat slikovito opisuje radovanje na sljedeći način:

»Večer pred Vidovim, Ivanjim i Petrovim danom donese mladost iz gore u selo dosta drva i jedan mladi bor; pa ga zasadi u zemlju, nakiti ga kozarom, vrpčama i svakim cvijećem. U suton tu kod bora stane udarati lijera, sa svih strana počne dolaziti svijet; pa kad ga se prilično sjati, podalje od bora mladići užegu oganj te se preko njega preskače po redu do mile volje. U to se smrkne, slijedi preskakanje, zametne se kolo ispred ognja i bora, glumac vješto udara u svoju lijeru sa četiri žice; a nekoliko djevojaka i mladih žena stoje pred nakićenim borićem što nad njima razastire zelene svoje grane, pjevaju složno poskočnice okrenute prama kolu i narodu i čuvaju bor. Ovo veselje traje na dugo; pa ako doteče drva za ognja, preskače se, vode se kola, udara se i pjeva poskočnice na izmjenu sve do zore. Tada mladići zapale bor, komu su već prije za to nabili grane slamom; bor plane i nestane ga u čas; ugasi se oganj, a svijet se veselo razide.«

Ovaj se narodni običaj zove »radovanje« i u okolici Dubrovnika, ali da se na oba mjesta razlikuju, Muratu je poznato pa napominje da »nije radovanje dubrovačko kako šipansko«. U to se doba prigodom rodne godine slavilo radovanje skoro u svakom selu na Šipanu, a radovanje u Žalima kraj mora Murat spominje kao najljepše. Tamo »se prelijevaju i fotografavaju na tihoj površini u daljini ognjeni plamovi i sjene te ih u dugo baca bor i ukraj njega kolo i mnoštvo svijeta što se divi i raduje.«

Ove šipanske poskočnice posjeduju karakteristike pjesama prijelazne zone, kao što ih imaju i pjesme iz prvog dijela zbirke.

U njima ne prevladava ni epska ni lirski dominanta, već su u pojedinim pjesmama zamjetljivi elementi i jedne i druge tradicije. Pjesma broj 80, na primjer, pokazuje narativne i epici srodne crte. Tematski je slična epskim pjesmama obiteljskog tipa po tome što primjenjuje epske formule i ponavljanje. Pjesma broj 76, naprotiv, sadrži poznati narativni motiv otmice pomoću lukavstva, ali je taj motiv ovdje lirski sažeto izveden.

Dakle, u »poskočnicama« se očituje isto preplitanje raznih vrsta narodnog pjesništva kao i u prvom dijelu zbirke. Međutim, sve poskočnice Muratove zbirke spjevane su u osmercu, a taj je stih ujedno i njihova najuočljivija karakteristika koja im opet pridaje sasvim drukčiji ritam od pjesama u prvom dijelu.

Zanimljivi su mitski elementi koji se pojavljuju u pjesmama br. 81, 83, 86, zbog kojih im Nikola Andrić (1909.) pripisuje veliku starost (pojava zmije u pjesmi br. 81, vila koja gradi grad »ni na nebu ni na zemlji/Neg' na kraju od oblaka« u pjesmi br. 86). Kratka balada, broj 82, potječe, vjerojatno, iz južnoslavenskog narodnog vjerovanja po kojemu vještice noću vade spavačima srce. Ova je pjesma prilično proširena među svim južnim Slavenima. Muratova balada predstavlja samo jednu od mnogobrojnih varijanti o kojima su govorili mnogi autori. U njoj majka budi sina Ivana uoči Ivanjdana, a on joj govori da su ga »izjele« vještice.

Za razliku od ovih pjesama »teške« tematike nailazimo među Muratovim poskočnicama i na poveći broj vedrih pjesama. U njima veliku ulogu igraju biljke, životinje i razne prirodne pojave, što je karakteristično za narodnu poeziju svih balkanskih naroda. Ne samo da se biljke i životinje obraćaju jedne drugima, već se upleću i u ljudske sudbine. Pjesma br. 70 predstavlja dijalog između javora i jele u čijem se stablu krije zmija a u krošnji sokolovo gnijezdo, dok u pjesmi br. 96 višnjino stablo promatra ljudske igre. Tako se u ovoj lirici otvara kozmička dimenzija. Narodno predanje obuhvaća cijelu prirodu uspostavljajući neku vrst identiteta između biljaka, životinja i ljudi. Biljke i životinje imaju poseban uvid u ljudski život, u čovječje sitne radosti i slabosti, pa im narodni stvaralac često stavlja u usta primjedbe i priče o ljudima. Sokol iz epskih pjesama poznat je kao čovjekov savjetnik. Njemu se pridaje i alegorična uloga mladića. U narodnoj lirici sokol često pokazuje sklonost prema lijepim djevojkama, kao na primjer u pjesmi br. 74.

Neke od tih pjesama zalaze i u dublju analizu ljudske psihe (br. 72, 75); obiluju realističnim i ljubavnim scenama koje govore o

ljudskoj naravi. U pjesmi br. 95 sestra i brat se posvade, a u kratkoj pjesmi br. 77 prikazuje se u svega nekoliko stihova svađa majke i sina, Marka Kraljevića. Posvađali su se oko njegove ženidbe s djevojkom iz daleka Temiša. Suptilnost narodne lirike dolazi do punog izražaja u ljubavnim pjesmama, a nekoliko lijepih primjera naći ćemo i među Muratovim poskočnicama (npr. br. 78, 98, 99 i druge).

Sve su te pjesme prožete duhom dalmatinske sredine u kojoj se i pjevaju. Prisutnost mora u ovoj se lirici jače osjeća nego u epskim pjesmama iz prvog dijela zbirke, a i drugi elementi dalmatinskog ambijenta također dolaze do izražaja. Sjećamo se borovih šuma pokraj mora u pjesmi *Jele boru poručuje* (br. 71). Zeleni bor raste kraj mora; ljeti »hlad uživa«, a zimi ga sunce grije. U pjesmi br. 72 mladić šeta pokraj mora kada začuje kako se negdje pleše kolo. To ga potakne da i sam uzme svoju lijeru. Odjeke pomorskog života nalazimo u pjesmi br. 76 u kojoj Ivo otima Maru i odvodi je preko mora u svoj »demiji«.

Uz lokalni kolorit u Muratovim se pjesmama osjeća i utjecaj dalmatinske kulturne sredine i njene umjetničke poezije. Pojedini detalji podsjećaju na gospodski život dalmatinskih gradova. Sokolovi poletarci u pjesmi br. 70 poletjet će u Dubrovnik i donijeti glase »od gospode dubrovaške«. Starac u pjesmi br. 75 posjeduje »dvori na palace«. Otmjen način na koji junak u pjesmi *Ja usadim narančicu* (br. 89) ljubi djevojku (»fati je za ručicu«, »stavi na dorata«, pa joj ruku »oko vrata baci«) također ukazuje na gradsku tradiciju. I mladić, »prem gizdavi« sa svojim bijelim klobukom, u pjesmi *Livada se uresila* (br. 91) kao i lascivni mladić iz pjesme br. 72 ili 87 (iako zvan Marko Kraljević) kao da su prenijeti u narodnu liriku iz renesansne poezije.

Na kraju zbirke Murat je dodao nekoliko kratkih pjesama »zdravica«, koje se drugdje nazivaju nazdravicama. Na Šipanu se upotrebljava naziv »zdravice«, kao što sam Murat objašnjava u svom popratnom pismu Matici. Šipanski termin ne podrazumijeva zdravicu u smislu svečanog počasnoga govora, već kao kratku pjesmu, počasnicu, napojku, koja se pjeva uz čašu vina i kojom se nazdravlja za kakva veselja ili svečanog pira. Muratovih 48 zdravica čine zanimljiv prilog zbirci i otkrivaju nove vrijednosti narodnog stvaralaštva i života na otoku Šipanu.

U njima prevladava, razumije se, izrazito veseo, katkad i šaljiv ton. Čak i udovica želi »da njome bolje bude« po muževoj smrti,

a starac da i dalje ljubi mlade žene. Murat, međutim, posebno ističe da se ovim šalama ne želi nikome nanijeti uvreda, a to objašnjava na sljedeći način:

»Dobro je poznata vesela ćud Dubrovčana; pa niko se ne jeđa kada mu napiju što smiješna, jer ga tim ne misli uvrijediti ni onaj te mu pije u zdravlje.«

Iz ovih pjesmica, možda više nego iz drugih pjesama ove zbirke, možemo saznati nešto više o životu Šipana, o željama i zahtjevima tih ljudi. Narod je veseo i voli životne radosti. Mladost se cijeni, ali i starost. Cijeni se svoje, o čemu se pjeva u više nazdravica, npr. u ovoj pod brojem 144:

Šipana si ti,
 Šipana smo mi:
 Nećemo te, dušo, dati
 Da tuđ tebe 'svatim' prati:
 Na Šipanu Ivo mladi,
 Naša Mare, prsten vadi,
 Vodiće te on,
 Pomog'o vas Bog!

III.

U svrhu boljeg osvjetljenja specifičnih karakteristika Muratove zbirke, a također da bi se jasnije shvatile regionalne osobitosti narodnih pjesama iz južne Dalmacije, smatrali smo neophodnim usporediti Muratovu zbirku s drugim zbirkama iz južne Dalmacije i sa zbirkama narodnih pjesama iz drugih južnoslavenskih krajeva i to uzimajući u obzir sljedeće aspekte: usporedbu s već spomenutim drugim šipanskim rukopisnim zbirkama nastalim u istom vremenskom razdoblju (kao i kasnijima), usporedbu s drugim rukopisnim zbirkama s istog šireg područja i usporedbu s reprezentativnim tiskanim zbirkama, u prvom redu s dva glavna korpusa hrvatskih, odnosno srpskih pjesama, zbornikom hrvatskih narodnih pjesama Matice hrvatske i zbornikom srpskih narodnih pjesama Vuka Karadžića. Stoga u okviru ovoga izdanja donosimo u Dodacima veći dio studije Clare McGregor koja s tih aspekata prilazi Muratovoj zbirci.

Ako se pjesnička tradicija dubrovačke okolice vremenski teško može pratiti na osnovi usporedbe Bogišićeve i Muratove zbirke, zbirke nastale u istom vremenskom periodu i na istom terenu kao i Muratova upozoravaju na već formiranu, donekle specifičnu šipansku pjesničku tradiciju. Pjesme u zbirkama Glavića, Palunka, Murata i Markovića zapisane su u relativno malom vremenskom rasponu (tridesetak godina). U njihovu sastavu, tj. u zastupljenim žanrovima, temama, motivima, zbirke su vrlo slične. Najveća, Glavićeva zbirka od ukupno 722 pjesme ima 94 varijante pjesama iz Muratove zbirke. U Markovića od 84 pjesme dvadeset su varijante Muratovih pjesama, dok u Palunka više od polovine njegovih 46 pjesama odgovara Muratovim pjesmama. Ovakva velika podudarnost u Palunka ne treba nas čuditi, jer mu je većinu pjesama sa Šipana kazivala, kao što smo već naveli, njegova sestra Kate, majka i kazivačica Andre Murata. Radi se, dakle, o repertoaru iste kazivačice.

Zbirka Krste Markovića ne samo da potječe s istog područja i iz istog vremena kao i Muratova zbirka (nastala je samo sedam godina nakon Muratove), nego ima i donekle isti opseg, tako da predstavlja dragocjen materijal za usporedbu. To više što je sve pjesme Markoviću kazivala samo jedna kazivačica, Mare Ivanković iz Luke na Šipanu, tako da je zbirka zapravo slika repertoara jedne kazivačice, što je slučaj i kod Andre Murata. Epske pjesme su nešto brojnije u Markovićevoj zbirci u odnosu na lirske. U Markovićevoj zbirci nalaze se mnoge pjesme koje, sudeći po sastavu Muratove zbirke, Kate Murat vjerojatno nije znala, iako su one varijante koje se nalaze u obje zbirke vrlo bliske i na sličan način obrađene. Varijante tih istih pjesama nalaze se i u Glavićevoj zbirci, tako da se već može govoriti o karakterističnim šipanskim pjesmama. Pojedine Glavićeve varijante, posebno one koje je kazivala njegova najbolja kazivačica Anica Begin, podudaraju se s Muratovima u obradi i u detaljima čak i više nego Markovićeve. Anica Begin i Kate Murat bile su vrlo talentirane kazivačice pa su vjerojatno bolje pamtile cijele pjesme od drugih kazivačica, a da ne govorimo o njihovu umijeću u izvođenju pjesama. Ovim se možda može objasniti velika podudarnost inačica zapisanih od ovih dviju žena. Pojedine varijante poznate su i na kopnu, ali su najčešće drukčije obrađene.

Usporedba šipanskih pjesama iz Palunkove zbirke s pjesmama Muratove zbirke navodi na nešto drukčiji zaključak, jer se radi,

uglavnom, o pjesmama iste kazivačice. Usporedba tih dviju zbirki otkriva promjene i razvoj sposobnosti kazivačice Kate Murat. Taj problem posebno je zanimao Alberta Lorda (1974.) u njegovu proučavanju hrvatskih i srpskih narodnih pjesama. Sastavni dio njegova pristupa bilo je registriranje što većeg broja varijanata iste pjesme od istog kazivača (ali i od drugih) u različitim vremenskim razmacima. Zbirke Murata i Palunka upravo donose takvu građu. Pružaju, dakle, građu za dijakronijsku analizu repertoara jedne kazivačice, a ne repertoara jednog posebnog kraja, u ovom slučaju otoka Šipana. Palunkova zbirka (MH 139; IEF rkp 41) nema velik opseg i samo drugi, kraći dio sadrži pjesme sa Šipana. Od 46 pjesama 38 potječu od Kate Murat. Četiri su zapisane kazivanjem Mare Stjepović, a četiri kazivanjem Marka Palunka. Dvadeset osam pjesama varijante su Muratovim pjesmama.

Palunko je zapisivao pjesme koje mu je kazivala sestra Kate oko 1860. godine, što znači da oko 25 godina dijeli njegovu zbirku od Muratovih zapisa. Andrić (1908.) pripisuje veliko značenje tom vremenskom razmaku tvrdeći da se pojedine pjesme koje je Kate kazivala u ova dva vremenska perioda »dosta razlikuju jedne od drugih, jer ih je sama Kate u tom razmaku nešto zaboravila a nešto promijenila«. Tvrđi da pjesme koje je kazivala bratu nadmašuju one koje je kasnije kazivala sinu Andru, jer su »pogdjekoje pjesme Katine za to doba nešto opale i isušile se u svojoj pjesničkoj snazi kao što su i okraćale« (1909.). Pažljiva analiza otkriva da Andrićeva tvrdnja nije bila dobro obrazložena što se tiče dužine, jer varijante u Muratovoj zbirci dužinom često nadmašuju varijante istih pjesama koje je Kate kazivala svome bratu. Sadržajne su razlike između varijanata minimalne. Velik broj Katinih pjesama u Muratovoj zbirci navodi na zaključak da njezina pjesnička snaga nije opala s protekom razdoblja od 25 godina. Istina, broj je Katinih pjesama zastupljenih u Palunkovoj zbirci malen, pa ne predstavlja pravi dokaz o opsegu njezina repertoara u to doba. Potvrdu Andrićeve tvrdnje mogli bismo opet tražiti u Muratovom popratnom pismu Matici u kojem tvrdi da je njegova majka znala mnogo više pjesama kada je bila mlada, ali to više kazuje o prirodi ljudskog pamćenja negoli o slabljenju stvaralačke invencije. Najzad, Andrićeva se tvrdnja ne može potkrijepiti ni u slučaju ako usporedimo te dvije zbirke: rezultat usporedbe ne slaže se potpuno s njegovim riječima.

Tematske su razlike između Palunkovih i Muratovih zapisa minimalne. Razlike su u formulama, ali i u tome ne uvijek, nego u upotrebi pojedinih riječi, odnosno u dijalektalnim promjenama. Te jezične razlike dolaze više do izražaja u kratkim lirskim pjesmama koje su inače tematski i sadržajno ustaljene. Dovoljno je uzeti bilo koji primjer kao dokaz. Dijalektalne razlike između Muratove pjesme npr. *Sijala Mare bosilje* (broj 76) i Palunkove varijante *Liepa Mare i bosilje* (broj 189) uočljive su već s prvim stihovima.

Do sličnih podataka došli bismo i usporedbom varijanata drugih epskih pjesama u Muratovoj i Palunkovoj verziji (Muratova pjesma *Ženidba Suplikara pa oca mu Romana*, broj 37, i Palunkova varijanta *San ljubi Romanova*, broj 178; Muratova pjesma *Ženidba budimskog kralja*, broj 39, i Palunkova varijanta *Mare Pavličeva i ban Marijan*, broj 184; Muratova pjesma *Ženidba Banović Stjepana*, broj 46, i Palunkova varijanta *Tvrda vjera banović Stjepana*, broj 181, i tako dalje).

Pjesme Kate Murat u Palunkovoj zbirci koje nisu zastupljene u Muratovoj zbirci, zapravo, nadopunjuju zbirku Andre Murata upozoravajući i na druge pjesme Katina repertoara, barem u ono vrijeme kada ih je Palunko zapisao. Tu se ubrajaju Palunkova epska pjesma *Ljubi nevjernica* (broj 179) o nevjernoj ženi Novakovoj, varijanta poznate Vukove pjesme *Nevjera Ljube Grujićine* (Vuk III, br. 7); balada *Hajka i Svilalija Alko* (broj 185) s motivom o Omeru i Merimi, koja se ne nalazi u Muratovoj zbirci ako ne gledamo na prerađeni oblik u prijelaznoj pjesmi *Ženidba Senjanina Iva* (broj 36); pjesma *Kako žali bula Bumbičeva* (broj 183) o ženi umirućeg Bumbić Asan-age, koja za mužem žali unatoč njegovoj okrutnosti prema njoj i njenih deset kćeri; i još neke kratke lirske pjesme.

Iz svega navedenog sretna će okolnost biti objavljivanje u ovoj seriji i Palunkove zbirke koja će dopuniti ovu Muratovu!

IV.

U šipanskim zbirkama nastalim u prošlom stoljeću, i to u relativno kratkom vremenskom razmaku, vidi se znatan stupanj podudarnosti sadržaja zbirki, sižea i motiva pjesama. Dijakronijska usporedba sa zbirkama novijeg vremena sa Šipana, pa i iz

dubrovačke okolice, nadopunjuje sliku o usmenom stvaralaštvu otoka Šipana.

Zbirke Stjepana Stepanova predstavljaju obilnu i bogatu građu za dijakronijsku usporedbu koja je naročito zanimljiva zato što potječe iz nama najbližeg vremena, tj. iz pedesetih i šezdesetih godina ovoga stoljeća. Zbirke Olinka Delorka i Maje Bošković–Stulli također značajno pridonose poznavanju i razumijevanju ove građe. Devet Stepanovljevih zbirki potječe iz okolice Dubrovnika, od kojih pet sadrži pjesme s otoka Šipana. Bogatstvo Stepanovljeve građe upravo je začuđujuće. U zbirci iz dubrovačkog primorja i s otoka Šipana iz 1958. g. (IEF rkp 331, sv. I–III) Stepanov sam upozorava na to da je na Šipanu, gdje je već u dva navrata bio na terenskom radu, našao »kako kod svojih starih kazivača, tako i kod nekih novih još vanredno mnogo materijala«. I na drugom mjestu piše da je materijal sa Šipana »arhaičan i vrijedan«, što upozorava na dugu i jaku tradiciju. U njegovim zbirkama ima i mnoštvo pjesama kojih nema u Muratovoj zbirci, naročito svatovskih pjesama i zdravica.

U zbirkama Olinka Delorka i Maje Bošković–Stulli iz dubrovačke okolice isto tako prevladavaju lirske, odnosno epsko–lirske forme. Duže narativne pjesme pokazuju uglavnom novelistička obilježja i sklonost obiteljskoj tematici, a to je karakteristika i šipanskih pjesama. Starije rukopisne zbirke iz dubrovačke okolice nešto su drugačijeg profila. Zbirke Ljubidraga, Vodopića i, nešto manje, Milasa, izrazito su epske zbirke. Lirski oblici, kojima obiluju novije zbirke Stepanova, Delorka i Bošković–Stulli, kasnije sve više dolaze do izražaja, jer epske pjesme postupno izumiru.

Sličnosti i specifičnosti šipanskih pjesama ne isključuju mogućnost postojanja varijanata istih pjesama u drugim krajevima. Varijante se nalaze posvuda kao što je vidljivo iz varijanata navedenih u studiji C. McGregor. Varijante s kopna, a time se ne misli samo na dubrovačko područje, većinom pokazuju veći otklon od šipanskih pjesama. Pjesme u zbirkama Ljubidraga, Vodopića i Milasa, na primjer, iako često obrađuju iste teme, daleko su karakterističnije po svom epskom proširivanju i broju epskih događaja — opisi trka, megdana i slično — nego njihove šipanske varijante. Pjesme obogaćene takvim stereotipnim epskim detaljima djeluju ponekad upravo nezgrapno u usporedbi sa šipanskim pjesmama.

Sve ove sretne okolnosti vode nas zaključcima o specifičnosti pjesama s dubrovačkog područja, posebno s otoka Šipana, o specifičnosti koja je proizašla, kao što smo već navodili, iz povezivanja utjecaja dinarske epike iz zaleđa prema kojoj Muratova zbirka stoji u kontrastu, te s baladičnim i lirskim svojstvima usmene poezije uz more i po otocima, s usmenim pjesništvom Mediterana, s kojima je zbirka u čvršćem prožimanju, o specifičnosti koju karakterizira prevladavanje ženskih kazivačica, gdje se u pjesmama slikovito iskazuje konkretan životni primorski ambijent i gdje su granice među žanrovima fluidne, a dominiraju u epici obiteljske teme i pustolovne novelističke epske priče nad junačkim sadržajima.

Objavljivanjem ove zbirke pokazat će se upravo vrijednost većeg korpusa usmenih pjesama, koje su od zaborava sačuvale prije svega otočke kazivačice, ugradivši u tradiranje i kreiranje kazivanih pjesama regionalna, hrvatska i mediteranska obilježja.

Tanja Perić-Polonijo

Dugo B.1. 3/4
 Še pa- Ma- re se što I va- no va

Slatko B.4. 4/4
 el po fu mur va er be na

Donosno B.2. 4/4
 Oj što je - o - vo dru štvo ne ve re - lo -

Slatko B.3. 3/4
 Oj ja vo re se len to Oj ja vo - re

Popriješto veselo B.5. 4/4
 I de sa nek ug - u - l' - cu

PISMO ANDRE MURATA MATICI HRVATSKOJ

Velecijenjeni Gospodine!*

Veoma se obradovah na prvi tek. Marta¹ kad doznadoh preko Vašeg štovanoga lista od 25. februara 1886., da je Slavna Matica hrvatska primila moju malahnu zbirku, i da je Istoj i ugodila, tako da me, ne samo nutkuje na dalje sabiranje; nego da mi jošter zahvaljuje na ustupljenim pjesmama, i šalje onako obilatuu nagradu od sto (100) for. koju sam primio kada i vlastito Vaše pismo. Cijenim da ćete biti dobili moju dopisnicu pisanu na 2 tek. za potvrdu vrh primljena spomenutoga novca. Zahvaljujem Slavnoj Matici koja se tolikom požrtvovnošću zauzimlje za prosvjetu i za nauk, te onako obilno nagrađuje i sabirača! Njoj mi je čast ispovidjeti da sam upravo sretan gdje će i nami Šipan biti zastupan u velikome zborniku. Vi paka, časni gospodine tajniče, koji ste se brižno zauzeli za malu zbirku i za me, i mene dva puta počastili vlastoručnim Svojim pismom, dostojte se primiti moju najiskreniju hvalu i obećanje da ću i unaprijedar nastojati oko sabiranja. Ovoga sam puta žalio gdje nijesam mogao spremiti Slavnoj Matici veće pjesama i popijevaka; do godine ću gledati to nadoknaditi, ako uzmognem, jer, kako čujem na radost, i drugi kupi pjesme po Šipanu. Jeda ta zbirka ne samo dopuni moju; nego i nadmaši! To Vam, ugledni gospodine, i Slavnoj Matici na zahvalu i na znanje; a sada ću kušati da odgovorim na one njeke upite, kojima ste me počastili.

Prije svega opeta kažem da sam nastojao pisati onako kako sam čuo, i kako sam vidio da je pisao i »Slovinac« pjesme sabrate po ovim krajevima. To kažem neka se budete znali vladati ako Vam

* U tekst nisu unošene nikakve promjene, pa ni pravopisne. Samo je svagdje »gj« zamijenjeno sa »đ« kao i u samoj zbirci.

¹ Velikim slovom u izvorniku

Velicijenjini fosj rodine!

Veoma se obradovah na prvi tek. Marta kod Dognak preko Lászege stovaraoga listu od 25. februara 1906, da je Slavnoj Matici Hrvatskoj primila moju ma. listnu zbirku, i da je Tetoj i ugodila, tako da me, ne samo nutkuje na dalje sabira. nje; nego da mi jošter zahvaljuje na ustupljenim pjesmama, i šalje onako obilje. tu nagradu od sto/100 for. Noju sam primio kuće i vlastito štamp. pismo. Lijenem da ćete biti dobili moju dopisnica pisamu na 2 tek. za potvrdu ovd primljena ova. menutoga novca. Zahvaljujem Slavnoj Matici koja se tolikom posvetovnošću zauz. mje za pronytu i za nauku, te onako obilno nagreguje i sabirača! Afj mi je čast isposvidjeti da sam upravo sretni gdje će i mali Lipani biti gaštu. Jan u velikome zborniku. Ti paka, čavni gospodine tajnič, koji ste se brižno zauzeli za moju zbirku i za me, i nene dva puta počastili vlastoručnim svojim pismom, dostojte se primiti moju najiskreniju hvalu i obećanje da ću i unaprijeda nastojati oko sabiranja. Ovoga sam puta jošter gdje nijesam mogao spremeti Slavnoj Matici veće pjesama i popijevaka; do godinama gledati se nadoknaditi, ako usmo. gnem, jer, kako čujim na radost, i drugi kući pjesme po Lipanu. Jada te zbirka ne samo dopuni moju; nego i našu mošti! To čama, ugledni gospodine, i Slavnoj Matici na zahvalu i na znanje; a sada ku kušeti da odgovorim na one njike upite, kojima ste me počastili.

se još koja riječ ili još koji izraz u mojoj zbirci učine neobičnim, osim onih te mi navedoste. Odgovaram paka

1. Na Šipanjskoj Luci čuje se prem često *er* za *jer*.
2. Šipanjeni izostavljaju *d* u *sred* i *pred* ispred suglasnika; te vele *sre' Senja, posre' Senja, sre' čela*; ali *sred objeda*.
3. Također na Šipanu se govori *na krilocu, pod gelocem*,² *kriloce grloce*.
4. Slušao sam kada pjevaju, pa se nađe gdje u desetercu veće od deset slova, da tada nekako glasom ponačinu stih, tako da se gotovo čini da čuješ jednu slovku mjesto dvije: pa se blizu i ne opaža da je drugi metar. Ja nijesam znao kako bi to prikazao drukčije, te sam se u tomu slučaju služio znakom sinerese, i pisao: *Da ih* ne ije od gore zvjerenje — *Dobro umiju* — *Pusti onoga* — *Da imam* — *Zmi'e pacaju*. Ako me pitate kako Šipanjeni izgovaraju *zmije, zmija*, itd. kažem Vam na to da često govore, *zmi'a, zmi'e, Itali'a, Mari'a* itd. Vi me ovdje pitate veli li se: *s koč'jem, tvo'i'jem*. Na Šipanu mjesto izgovora — *mojim, tvojim, svojim, kojim*, služe se južnim oblicima — *mojijem, tvojijem* itd. No ne vele čisto bistro *mojijem* itd. nego gotovo *mojem, tvojem* itd.; a pred dočetkom *jem* opaža se kako njeka mala praznina, što sam naznačio pišući *ko'ijem* itd.; a gdje god biće mi izmaklo *koi'jem* itd. No mislim da je pravilnije to pisati *mo'jem, ko'jem* itd.
5. Dalo³ Vam je u oči neredovito poređanje riječi. Tome sam se i nadao, jer i slavni pjesnik, *Cosa'* g. Dr. Antun P. Kazali, koji je župnikovao na Luci, ljutio bi se kad bi čuo gdje pjevaju:

Pođe Ivo gore u zelene

i što slična, veleći da kvare pjesme; a koga bi kadgod s toga i ukorio živo kako pjesnik. No to je na Šipanu posve obično samo u pjesmi, pa nijesam htio promijenuti.

6. Obično na Šipanu kažu *kuška, maška, dubrovaški* itd.
7. Što se paka tiče akcenta, šipanski akcentat vazda se ne slaže s primljenim akcentom:

² Vjerojatno pogreška mjesto *glocem*.

³ Možda umjesto »Palo«.

- a) Iza naglaska *slaboga kratkoga* duga slovka obično na Šipanu dobije naglasak *jaki dugi*; te vele:

za	těžák	težák
za	pròdám	prodám
za	gòspâr	gospâr
za	pòtêžêm	potêžem
za	sòkô	sokô, a i sòkô
za (gen.)	ženê	ženê; vodê, kafê itd.

- b) Mjesto predzadnjega *slaboga kratkoga* naglaska meću *slabi dugi*. Često

òvan	naglasuju	óvan
gospòdin	”	gospódin
sòkola	”	sokóla
bàrjak	”	bárjak
sèlo	”	sélo
jèsam	”	jésam
dòli	”	dóli i dôli

Ne vele *têčêš*, *nazòvêš*, *mrtva*, *têbe*, *sêbe* itd. Glede riječi *begóva*, velim da je na Šipanu dovode od riječi *Bégo*, koju drže vlastitim imenom; a više puta ženski adjektiv, koji dolazi od imena vlastitoga, na Šipanu ima na predzadnjoj slovcu akcenat *slabi dug* (npr. vele *Ivóva*, *Peróva*, *Andróva*, *Simóva*, *Tomóva* itd.), te ga ima takoga naravno i u adjektivu *begóva*, kad dolazi od *Béga*. Ako paka dolazi od »*beg*«, tad adjektiv nosi pravi naglasak. Kakav akcenat imadu ženski adjektivi koji dolaze od imena vlastitih, imadu ga i muški u sklonjenim padežima. I drugih je osobina u šipanjске naglasku, npr.

mjesto	tijelo	kažu	tijêlo
”	ždrijebe	”	ždrijêbe
”	mijeh	”	mijêh
”	krijes	”	krijês itd.

no tako izgovaraju, da se u ovome slučaju »*i*« gotovo i ne čuje; te kod njih riječ *tijelo* itd. glasi po prilici *t'jêlo* itd.

Ali kad stih zahtijeva, ili *riječ* kako na Šipanu neuci zovu stih, tada se čuje lijepo »*ije*« cijelo. Osim ovoga što rekoh o akcentu, na Šipanu je on mnogobrojan jer svako selo (a ima ih veće, jer su kuće rastrkane po cijelome otoku) ima što osobita u naglašivanju riječi: Lučani se rugaju Suduranima što otežu riječima, i zovu ih stoga porugljivo »*kéjavci*«, a ženske im »*kèjure*«.*

8. Osim ovoga na Šipanu nije neobično čuti *utro*, *utros*, za jutro itd.
9. Na Šipanu ne znadu za ženski akuzativ »*ju*«, te sved vele: *čuo je je*, *vidio je* (tj. ju) itd.
10. Isto tako ne znadu za *vod'te*, već za *vodite*, ili za pokraćeno *vo'te*.
11. Istina je da govore i *suze prolu* ili *prole* za *suze proliju*.
12. Na mjesto *djeti* vazda kažu *dijèti*, tako da se prvo i slabo čuje, ako to ne iziskuje stih, k'o što već kazah.
13. Život Kate Muratove posve je jednostavan, pa ne traži duga opisivanja. Ona je šipanjska seljakinja blaga i plemenita srca, nježna osjećanja, živa i svježja duha, vedre pameti, lasne i pametne riječi, bogoljubne duše; izgledna majka i domaćica. Rodila se na Šipanjskoj Luci od skromnih, ali poštenih roditelja Marka Palunka i Mare Fortunić. Njezina rodna kuća, gdje je živjela zajedno s dvoje braće i petero sestara, ustrajnim radom i požrtvovnim naporom i prijevodom malo po malo postala je od prvih šipanjskih kuća; tako da je Katin brat Vicko mogao poći na više nauke, svršiti ih i misiti, te je sada revnim profesorom na dubrovačkome gimnaziju. Mladoj Kati roditelji nijesu dali da pohodi školu, jer onda nije kod nas bio običaj učiti ženske štivenju i pismu, dočim je svaki muški nastojao da se izuči po mogućnosti. Nije, dakle, Kate naučila knjigu, pa iz knjige nije mogla ni naučiti, ni pokvariti koju pjesmu; nego sve pjesme što znade čula ih je ter ih zapamtila. Tako je u nje za mladih ljeta bila bistra, laka i vjerna pamet, da bi joj bilo dosta čuti koju mu drago pjesmu, jedan put, pa bi je odmah zapamtila cijelu i ostala bi joj na pameti pa je čula

* Dan danas zauzimplje mah primljeni naglasak; samo stariji vele *ženè*, *travè* itd. *otèžem* itd.

i iz daleka i ne mogla razabrati svaku pojedinu *riječ ili slovku*. Silu tih pjesama ona je čula i zapamtila u mladosti, kako i mnogo drugih Šipanjaka; no, ako se u tome ne razilazi od drugih, ona ima neki osobiti dar da čuti sve ljepote pjesme narodne, da znade ončes je li⁴ riječ ili slog baš onako kako hoće pjesma šipanjaska; odiše li pjesma pravim narodnim duhom, teče li i slaže li se; jesu li misli dobro izrečene; a to bi kod mnogo drugih tražio zaludu, ako i znadu pjesama koliko i ona. Kate je otišla za Pava Murata na Šipanu; dobar porod porodila i lijepo ga odgojila, kako je naučila u svojoj bezprikornoj rodnoj kući. Biće joj oko pedeset godina, pa i još znade silu pjesama; a veli da ih je dosta veće znala kad je mlađa bila: da je njeke zaboravila, a od nekijih da znade samo po koji odlomak. Ja sam nastojao da spasim one pjesme koje je znala čitave; a za drugi sam put ostavio one krnjave, cijeneći da i njih mogu čuti od koga u cjelini (kako sam koju i čuo); ili, ako ih ne bih⁵ čuo cijele, da bi ih docnije mogao lasno sabrati onake kakve su.

Pjesme koje mi je kazala Kate Muratova i ko drugi, pjevaju se različito, bez da se gleda je li star ili mlad ko pjeva. Ja sam molio svoga sudruga g. Joza Boglića, da mi ih uglazbi, da bi ih tako mogao vjerno Vama priopćiti. Te napjeve, ali samo neke, jer ih se svih ne spominjem, šaljem Vam uklopljene u ovome pismu na posebnome listiću... Sami deseterci imadu više napjeva, tj.

- a) *guslarski*, a isti je kako u drugim mjestima gdje se pjevaju uz gusle;
- b) napjev za *lijere*, i donosi ga g. Fr. Š. Kuhač u svojim južnoslovenskim narodnim popijevkama I. Knjiga, I. Svezka, str. 7, napjev 9;
- c) napjev kad se pjeva pjesma iz knjige, ili kad se pjeva kako iz knjige, što stoji u volji onoga koji hoće da pjeva. Tada se pjeva brzo, gotovo k'o da se čita;
- d) napjev kojim se služe ženske, a i muški ako ne voze, veseli vraćajući se s ribanja ili s puta po moru, ili ako ne melju u mlinici masline. Taj je napjev na spomenutom listiću pod B. 1;

⁴ U izvorniku »jeli«.

⁵ U izvorniku »nebi«.

- e) napjev koji pjevaju muški kad se vraćaju zadovoljni s ribanja ili s puta po moru, ili kad melju masline. Tada se deseterac pjeva kako pod B. 2. Četvorica voze, zapjeva prvi onaj te je na krmi, pa druga trojica redom jedan iza drugoga ponove isti stih istim tonom, kojim ga je zapjevao onaj od krme; pa, kako on, tako i oni počmu stih sa »ej«. Ostali metri imaju osobite napjeve, a ti su pod B. 3, B. 4, B. 5. Napjevom B. 5 služe se jedino kada njihaju djecu; a ostalim dvjema, na radovanju ili sličnome sastanku, služe se ženske. Za napjeva ostalih poskočnica i napitnica to bi Vam jedino znao kazati, da su hitri i živahni, a ne teški i spondajični.

Vi me pitate nauče li od drugih ove pjesme, ili ih sami sastave. Ima ih koji znadu spjevati sami, ali te su pjesme prigodne, a osobito kolende, koje se pjevaju na Šipanu uoči Božića, Novoga ljeta i Tri kralja. Od pjesama paka što sam poslao Slavnoj Matici, ne bi mogao kazati je li koja iz drugoga mjesta, ako i dođe svake godine seljaka iz dubrovačkoga primorja da rade na Šipanu, te pjevaju. Moguće da će Šipanjanji poprimiti od njih pjesama; ali ipak te pjesme imaju Šipanjanji udesiti prama svojoj čudi i ukusu, ako ih poprime, jer način izražnja i poređaj riječi u svakoj pjesmi, što se pjeva na Šipanu, razlikuje se od primorskoga načina; stoga⁶ Šipanjanji drže svoje pjesme boljim od primorskih i hercegovačkih, ako tu i nije te velike razlike. Ipak trudno bi se dalo utvrditi da Šipanjanji nauče narodne pjesme od drugih, pa da ih pjevaju. Šipanjanji su uopće veoma žive i vesele čudi, i toliko zaneseni za pjesmom, da je njima posve obična stvar znati veće pjesama, a sramota ne znati: Te ti koji ne znadu mogli bi se svi nabrojiti na pet prsta. Pjevaju pri svakom poslu u kući i izvan kuće, u veselom društvu; a u kolu samo kad je radovanje, i tada pjevaju samo ženskinje. Zdravice pjevaju se na piru i kada nazdravljaju, i u Šipanjana je duh kako i u njihovih susjeda Lopuđana, čijim se je pjesmama divio glasoviti dubrovački vlastelin i pjesnik Đono Resti, pa pjevao:

Non adeo faciles vinci fortasse puellas,
 Artifices telae stamina Maeoniae
 Nocturna torquere manu, torquere diurna,
 Et somnum argutis fallere carminibus. (Eleg. I.)

⁶ U izvorniku »s toga«.

A Šipanjke toliko cijene pjesme, da se natječu koja će ih veće znati; pa ako koja znade da druga ne umije pjesmu koju umije ona, trudno će pjevati pred njome, neka tako ona ih bude znati veće. U svemu tomu vidim dostatne razloge da rečem, da i Šipanjani sastavljaju pjesme sami, kako se radi i drugovdje,⁷ i da se ne dadu lasno posumljeti da su njihove pjesme naučene od drugih. A ne mogu Vam ovdje premučati da Šipanjani, ako su čuli pjesmu od primorca ili od drugoga, i naučili je, to kažu, što se meni nije nigdje dogodilo kad sam sakupljao, premda bi vazda pitao otkle dolazi pjesma; pa i ne mogu da kažem da je koja pjesma u mojoj zbirci iz primorja ili Hercegovine. Ovdje je zgoda da me upitate pripovijeda li se na Šipanu o ličnostima i zgodama o kojima se pjeva, ima li tradicija. Kratko reći, o tome se pripovijeda, no (što znam) u tim pripovijestima nema ništa nova što ne bi bilo u pjesmi, tako da pripovijest nije drugo nego pjesma pripovijedana. Ukoliko se spominjem, tradicija nema, kako i nema posebnih kuća iz kojih su pjevači, kako ste me Vi o tome pitali; jer, k'o što kazah, na Šipanu gotovo svak pjeva. Ima paka na Luci Šipanjskoj priča, koje se bave o stvarima o kojim se ne pjeva.

Eto što sam Vam mogao kazati, poštovani gospodine; Vi uzmite što bude valjati i što Vam bude potrebno.

Dopustićete mi da opazim da ćete se Vi biti u toliko posala te ih imate zagledali i proštiti moje ime Ante; ja se ne zovem Ante, nego *Andro*, tj. Andrija.

Opraštajući se s Vama, blagorodni gospodine, i sa Slavnom Maticom hrvatskom s dubokim poštanjem, potpišivam se

Zadar na 9. marta 1886.

Andro Murat
slušalac bogoslovja
u katoličkom sjemeništu.

⁷ Drugdje.